

Minunata lume nouă descrisă în ultimul capitol și încrederea în știință și natură, mai are și o altă fațetă: filosofia religioasă. La toți filosofii și scriitorii pe care îi vom analiza, vom vedea ceva care, deja, nouă ne este foarte familiar. Multe dintre argumentele pe care ei le folosesc le-am auzit la rândul nostru. Putem spune că suntem deja pe aceeași lungime de undă sau avem același univers de discurs. Argumentele lor erau un pic diferite și erau un pic mai naivi decât oamenii de știință luminați de astăzi. Dar în esență ei discută în același limbaj, încercând să demonstreze lucrurile prin știință și rațiune, șamd.

Această epocă a sistemului newtonian este de asemenea și epoca religiei rațiunii. Cineva ar putea afirma că în Renaștere și Reformă, creștinismul a fost fie neglijat, fie a fost redus la chestiunile esențiale – simplificat, așa cum au încercat să facă protestanții – dar cei care credeau în creștinism se țineau în continuare cumva de trecut. Am văzut că încă de la Toma din Aquino și Francisc din Assisi creștinismul devenise destul de diferit, însă conținutul de bază al credinței exterioare era suficient de asemănător cu cel al creștinismului tradițional. Asta se întâmpla chiar când se schimba întreaga abordare a religiei, care va conduce mai târziu și la schimbarea conținutului religiei.

Dar în această nouă epocă, în Iluminism, observăm cum însăși conținutul credinței este modificat și apar idei religioase foarte noi. Motivul îl reprezintă faptul că acum religia este judecată după același standard ca și știința: standardul rațiunii. În felul acesta se continuă procesul început cu scolasticismul când rațiunea a fost plasată deasupra credinței și tradiției. Erau vremurile când oamenii visau la o religie a rezonabilității. Vom cita o seamă de autori din acea epocă, care au între ei abordări ușor diferite, dar în esență expun o filosofie foarte similară.

De pildă, Diderot, marele enciclopedist, discută despre eliminarea prejudecăților din religie.

Într-una din operele sale unul din vorbitori afirmă că este important a-i ține pe oameni robi ai anumitor prejudecăți, de dragul binelui public. La aceasta, Diderot afirmă: „Ce prejudecăți? Dacă un om admite odată existența lui Dumnezeu, realitatea morală a binelui și răului, veșnicia sufletului, răsplățile și pedepsele viitoare, ce nevoie mai are el de prejudecăți? Să presupunem că ar fi un cunoscător al tainelor transubstanțierii, consubstanțierii, Treimii, unirii ipostatice, predestinării, întrupării și tuturor celorlalte, ar fi el un cetățean mai bun?”

Așadar este evident că noul standard care se aplică este un standard foarte exterior. Articolele de credință fundamentale ajung acum să pară foarte complicate. Potrivit acestei viziuni, ele nu ne ajută să trăim mai bine și sunt complet iraționale. Aveți în vedere că majoritatea acestor oameni mai păstrează câteva lucruri din credință, precum existența binelui și a răului, a lui Dumnezeu și a vieții de apoi.

Iluminismul în Anglia

În această perioadă, Anglia devine liderul noului duh. Motivul îl reprezintă Edictul de Toleranță din 1689 prin care toate religiile și toate sectele creștine aveau dreptul să funcționeze, cu excepția catolicismului și a unitarismului.

Observăm această combinație între așa numita „vedere largă” și intoleranța neîntreruptă, manifestată în principal în persecuția catolicilor care a durat până în secolul al XIX-lea. Chiar și în zilele noastre, anglicanul cu vederi largi este extrem de îngust în anumite privințe. De pildă, când un englez din parohia noastră a dorit să se boteze și să devină preot, el a trebuit să meargă în Franța unde Vlădica (Sf.) Ioan (Maximovici) l-a hirotonit, deoarece în Anglia nu îi este permis unui cleric anglican să devină ortodox.

Chiar și astăzi misiunea noastră pastorală din Anglia este foarte restrânsă. Anglicanii sunt foarte montați împotriva ideii ca cineva, oricine, de confesiune anglicană să se convertească ortodoxie, și există chiar legi împotriva clericilor care ar dori să devină ortodocși. Așadar, avem de-a face cu un amestec de mentalitate îngustă, birocratică, și libertate. Poți crede orice dorești câtă vreme ești în Biserica Anglicană sau pur și simplu nu pui vreun preț pe religie. Dar sunt împotriva ideii de a acorda libertate oricărei credințe puternice.

Majoritatea celor pe care îi vom analiza astăzi sunt scriitori englezi care deși nu sunt bineînțeleșii filosofi profunzi, fac cu toate acestea parte din școala pragmatică engleză. Ideile lor erau foarte mult în duhul vremurilor și s-au răspândit în Germania și Franța, având mai ales aici discipoli radicali. De regulă, englezii s-au ținut departe de consecințele cele mai radicale deoarece ei sunt foarte practici. Poți păstra trecutul și să rămâi în continuare un gânditor liber fără să mergi până la ultimele consecințe.

Deja în secolul al XVII-lea exista un anume Lord Herbert de Cherbury, care a murit în 1633, și care a fost unul dintre „teologii” de frunte al acestei așa numite noi religii naturaliste. Și el, ca atâția alții din Renaștere, a auzit o voce supranaturală care i-a aprobat religia sa naturală. În opinia sa, există cinci articole de credință asupra cărora toți creștinii pot pica de acord indiferent de secta lor și de diferențele teologice dintre ei. Observați deci cum încearcă să facă din rațiune, prin această sinteză, esența creștinismului. Aceste cinci articole de credință asupra cărora oricine poate pica de acord sunt: Dumnezeu există, noi trebuie să l ne închinăm, noi îl slujim prin virtute și smerenie, oamenii sunt chemați la pocăință, există viață de apoi cu pedepse și răsplăți. El credea că acestea sunt lucruri rezonabile, desigur, nu pe baza rațiunii, ci datorită faptului că oamenii pe care îi știa și oameni obișnuiți care gândeau din acele vremuri încă mai credeau și păstrau toate aceste lucruri din creștinism. Mai apoi vor apărea perspective mult mai radicale.

A existat un alt gânditor, John Toland, care era, mi se pare, un pastor anglican, mort în 1722, și

care a scris o carte „Creștinismul fără taine”, în care dorea să explice de ce este creștinismul, în realitate, foarte rezonabil. În opinia sa, nu era nevoie să crezi în nicio superstiție pentru a fi creștin. „Nu există nimic în Evanghelia care să fie contrar sau deasupra rațiunii: și nicio doctrină creștină nu poate fi numită cu adevărat o taină.” Așadar totul este perfect inteligibil, iar un om de bun simț va înțelege despre ce este vorba în creștinism.

O altă figură din această perioadă, Matthew Tindal, care a murit în 1733, a scris o carte pe același subiect intitulată „Creștinismul vechi de când creația”. Potrivit lui Tindal, Evanghelia nu este altceva decât legea naturală. Orice revelație deasupra acestor legi este în realitate total inutilă. Creștinismul este redus astfel la ceea ce este natural.

În acea epocă existau în Anglia două școli de gândire, și anume conservatorii care erau numiți „supernaturaliștii” și radicalii care au devenit deiști. Dar ceea ce aveau cu toții în comun era credința că religia nu reprezintă altceva decât ceea ce este natural. Supernaturaliștii credeau că revelația aduce ceva în plus religiei naturale, deși nu prea mult. Era ceva de genul unui certificat de calitate, ca și cum ai fi spus „aur de 24 de carate”. Dedu-ți credința din rațiune și natură, iar apoi va veni revelația care va afirma „este adevărat”. Cam atâta făcea revelația, iar cei care susțineau acest lucru erau conservatorii.

Filosoful John Locke este un exemplu de astfel de conservator. El afirma: „În lucrurile de acest fel există prea puțină nevoie de revelație, deoarece Dumnezeu ne-a înzestrat cu mijloace naturale mai sigure pentru a ajunge la cunoașterea lor. Indiferent de adevărul la care ajungem acesta va fi mult mai sigur dacă provine din cunoaștere și din contemplarea propriilor noastre idei, decât dacă ne-ar fi fost înmănat prin revelația tradițională.” Ideea că revelația vine din exterior ca și cum ar fi impusă cu forța oamenilor, în timp ce aceea care vine din interior ne convinge sunt în mod limpede argumente raționale.

John Locke a descoperit că în Noul Testament nu există în realitate decât două condiții pentru mântuire: „Acestea două, credința și pocăința, adică a crede că Iisus este Mesia și a duce o viață bună, sunt condițiile indispensabile ale noului legământ pe care trebuie să le treacă toți cei care vor obține viața veșnică.” Așadar, tot ceea ce trebuie să facem este să credem și să ducem o viață dreaptă. Deja vedem că Ortodoxia este foarte diluată și lipsită de strălucire. Tot ceea ce a mai rămas este un protestantism foarte îngust. Acest Locke a scris o carte tipică pentru vremurile acelea „Rezonabilitatea creștinismului”.

Astfel, creștinismul s-a transformat, chiar și la conservatori, într-un sistem filosofic rațional care făcea apel la bunul simț. Cei cărora nu le plăcea acest lucru, nu aveau, se pare, vreun argument rațional pentru a obiecta. În felul acesta principala revoltă contra acestui raționalism a provenit din mișcarea pietistă și metodistă, plus altele asemenea, care întemeiau religia pe sentiment.

În rândul intelectualilor, se pare că doar Pascal a observat ce se petrece și a dovedit o profunzime deosebită în observațiile sale asupra religiei rațiunii. În opinia sa, dacă vrei să demonstrezi religia cu ajutorul rațiunii, mai bine nu ai avea în vedere creștinismul, deoarece acesta este plin de taine. Mai degrabă dovedești adevărul Islamului pentru că are mai puține taine.

Însă odată pornită mișcarea rațiunii, ea nu mai poate fi oprită la cerere. Scolasticii credeau că vor accepta întregul conținut al creștinismului și pur și simplu îl vor face logic. Cei care au venit după ei au respins multe din punctele neimportante asupra cărora ei dezbăteau și susțineau că există o anumită esență care poate fi păstrată. După care această esență a devenit din ce în ce mai mică iar într-un final au dorit să scape de taine cu totul. Acum vom vedea cum însăși ideea de religie începe să fie atacată.

Cursul de Supraviețuire Ortodoxă - Supernaturaliștii

Scris de Pr. Serafim Rose
Joi, 15 Octombrie 2020 09:08
